

Muzikál Dracula optikou histórie a kresťanskej kultúry (Prvá časť)

Lucia Laudoni

24. mája 2022 ✝ História Kultúra

Lepšie je vrátiť sa, než bežať zlou cestou, *sati*us est recurrere quam currere male, odkázali by nám šípky na rázcestiach, keby vedeli rozprávať.

Áno, dejiny sú cestou, ale mýtus je záhadný kočiar, ktorý po týchto cestách premáva sem a tam, občas s rozpadnutými kolesami a občas s ukradnutým ideologickým tovarom... História a mýtus sa navzájom potrebujú. Bez vozov naložených mýtmi by cesty histórie boli o čosi menej rušné a zívajú by prázdnotou ako tanier na obrázku v katalógu, ktorý sa nikdy nenaplní jed(l)om.

Venerabilis barba, ctihodná brada času, má v sebe veľa múch. Zopár z nich skočilo aj medzi riadky legend o krvilačnom upírovi Draculovi, ktoré si našli svojich sympatizantov dokonca aj medzi fanúšikmi muzikálu. Rovnomenný český muzikál, či skôr rocková opera, divoké dieťa spod klavíra Karla Svobodu oblečené do veršov z pracovného stola libretistu Zdenka Borovca (autorský tandem dopĺňa Richard Hes) sa od svojej premiéry v roku 1995 v pražskom Kongresovom centre teší neutíchajúcemu diváckemu záujmu. Hovorí sa, že *scopae recentiores meliores semper*, alebo novšia metla vždy lepšie zametá. Stávka na populárny draculovský motív vyleštený metlou aktualizácie (k inšpiračným prameňom tvorcov patrila napríklad Coppolov horor z roku 1992) sa vyplatila a kolesá mýtu sa do pražskej cesty dejín zaborili opäť poriadne hlboko.

Nebolo by objektivity bez subjektívnych nôh. Alebo inak, objektivita je mramorová *statua*, *simulacrum*, socha predávkovaná immortalitou, ktorá stojí na podstavci subjektivismu. Budem preto trochu osobná. Draculovský muzikálový ošial ma zastihol v čase puberty, v mojej duši však akosi nestihol zapustiť korene. Meno Vlada III. Ťepeša – Draculu, historického prekursora muzikálového hrdinu, je v Rumunsku dávno súčasťou národného panteónu a prezentácia udatného turkobijca v maske vampíra nezohrila moju (nielen) rumunskú krv na bod varu. Zdalo sa mi, že ktosi sa znova a znova neprávom zahryzol do pamätníka archaického hrdinu znesväcujúcimi a krivými upírkymi zubáľmi. To som však ešte netušila, koľko nádherných kresťanských a filozofických narážok skrýva Borovcovo skvelé muzikálové libreto, pokiaľ si ho prečítame ako celok *in pace* a pod lampou teológie.

Vlad III. Dracula na kresbe autorky článku inšpirovanej neskorými medieválnymi portrétmi, obraz vznikol v roku 2016.

Zdroj: archív L. Laudoni

Mala som necelých desať rokov, keď som podľahla kúzlu mediteránneho belcanta (história opery je popri latinskej filológii mojím ďalším duchovným chlebíkom), Dracula ma preto prekvapil miestami takmer opernou kantilénou. Exponované chordofóny, srdcervúce melodické oblúky ako od hudobného lukostrelca Pucciniho a orchestrálne efekty pripomínajúce sviežosť Pietra Mascagniho (napríklad v závere dvojspevu Šaša s Draculovou muzikálovou manželkou Adrianou) nenechali chladnou ani mňa, ortodoxnú vyznávačku talianskej opernej estetiky.

Paralely s operou sa tu zďaleka nekončia. Agresívny vstup Draculu z dramaturgického hľadiska dosahuje rovnaký efekt ako búrlivé *esultate* z úst Verdiho benátskeho Maura a upírovo rúhanie je muzikálovým štýlotvorným ekvivalentom zlovestného Jaga z *Otella*. Náročná trojrola Šašo – Sluha – Profesor má svoju opernú „dvojičku“ v *Hoffmannových poviedkach* od Offenbacha (francúzsky skladateľ pristúpil k identickému scénickému riešeniu, keď basbarytonistu obdaril štvorrolou s podobným fantazijným až goticko-hororovým podtónom Lindorf – Coppélius – doktor Miracle – Dapertutto). Šašo spievajúci o smrti je variáciou na Leoncavallovo veristické operné zrkadlo s jeho pajacom z *commedie dell'arte* smejúcim sa cez slzy. Pre muzikál typická repetícia leitmotívov a melodických pasáží (predohra s odvážnym názvom *Rex tremendae* vypožičaným z rekviem a Draculova akuzácia Stvoriteľa zdieľajú rovnaký melodický program) nie sú nedostatkom invencie, v opernom svete s príznačnými motívmi predsa geniálne pracoval Richard Wagner, ale aj Verdi v opere *Dvaja Foscari* z jeho galejných liet v pote hudby, *in sudore musicae*.

Svoj precedens v dejinách klasického spevu má dokonca aj obsadenie hlavnej úlohy klasicky školeným interpretom, veď už v polovici 20. storočia účinkoval na Broadwayi *primo basso* Metropolitnej opery Ezio Pinza a po ňom rovnako operne formovaný Giorgio Tozzi, aj vďaka nim sa primordiálne americké *musical comedies* uvádzali s tradičným orchestrom a bez mikroportov. *Aurea aetas* prvých muzikálov mala blízko ku klasickej operete a komickej opere. *Dracula* „z českých luhů a hájů“ sa z tejto škatulky vymyká, nakoľko jeho námet nie je žartovný a končí sa súdom nad vampírovou dušou s biblickým *mene tekel*.

Rímsky prokonzul Aegeas, ktorý nariadil ukrižovanie svätého apoštola Ondreja, má na tomto obraze tvár Vlada Ťepeša (vľavo). Tak to cítil neznámy gotický maliar.

Zdroj: picryl.com

Odkiaľ sa vlastne vzal prídomek Dracula? Taliansky patricij z benátskej Ragusy Michele Bocignoli považoval Vladu III. za spravodlivého vládcu a obratného stratéga. Bocignoli poctil budúceho upíra z dekadentnej popkultúry prídومkom *Dragulus*. Je to tak trochu žonglovanie s písmenkami. *Drac* v modernom rumunskom jazyku označuje čerta (draka), ale výraz *drag*, ktorý vstúpil do dobovej východorománskej lexiky ako lingvistický trójsky kôň od slovanských susedov (a nahradil tak latinské adjektívum *carus*), znamená drahý. Vieme, že archaická rumunčina mala tendenciu latinizovať slovanské slovotvorné výpožičky, aby ľahšie zapadli do jej gramatickej osnovy, vďaka čomu vznikli špecifické tvary *blagoslovire*, *milostivire* a iné, medzi nimi aj *Dragulus*. Podľa tejto teórie *Dragulus* (odvodený od *drag*, nie *drac*) vôbec nesúvisí s temnými silami a značí niečo ako miláčik...

Známejší a z historického hľadiska pravdepodobnejší pôvod priezviska údajného upíra súvisí s otcom tohto vladára, Vladom II. Ten vstúpil na Luciu, 13. decembra 1431, do exkluzívneho rytierskeho bratstva *Ordo equestris draconis Hungariae*, ktoré založil Žigmund Luxemburský s cieľom brániť záujmy katolicizmu *vis-à-vis* tureckej ofenzívy (a v neposlednom rade aj voči husitským krvavým kalichom). Uhorský kráľ sa pravdepodobne inšpiroval dračím rádom Srba Miloša Obilića, bojovníka z pamätnej bitky na Kosovom poli. Obilić bol vrahom sultána Murada I. a v srbskej ľudovej slovesnosti je dodnes považovaný za potomka draka (to vraj malo vysvetľovať jeho mimoriadnu vojenskú zdatnosť). Symbol draka oddávna dráždil fantáziu Balkáncov azda pôsobením legend o drakobijcovi svätom Jurajovi, jasnej hviezde v duchovnom súhvezdí kresťanského Východu.

Otec literárneho Narážača, Vlad II., sa pevne držal mýtického dračieho chvosta srbského rytiera (i uhorského Žigmunda) a začal si písať pyšný predikát *Dracul*. Meno *Drăculea*, ktoré prischlo jeho synovi, je teda obyčajné patronymum a malo by sa prekladať slovami „syn bratstva dračích bojovníkov“ (sufix *-ea* má na tomto mieste podobnú funkciu ako anglické Jr.). *Signum draconis* bolo natoľko výrečné, že Vlad II. vošiel do rumunských dejín ako zakladateľ novej rodovej línie – dynastie Draculovcov (*Drăculești*). Slávnemu kniežaciemu domu obrazne vybilu okná až zavraždenie prvého zjednotiteľa podunajských rumunských zemí Michala Chrabrého (v rumunčine *Bravu* alebo *Viteazul*) neďaleko Câmpia Turzii v roku 1601. Život Vlada III. Tepeša a jeho českého muzikálového „hologramu“ majú od seba na míle ďaleko, no stojí zato posvietiť si na priesečníky ich životných kružníc.

Socha Narážača dohliada na pokojné dni obyvateľov rumunskej metropoly.

Zdroj: commons.wikimedia.org

Jedna rumunská povesť hovorí, že Vlad III. Dracula nechal pri fontáne na námestí v meste Târgoviște skvostný zlatý pohár (*cupă de aur*). Drahocenná čaša slúžila smädným pocestným. Nik sa na ňu neulakomil, hoci hodnota kalicha sa rovnala niekoľkým osadám. Pohár za Draculovho života nikdy neukradli. *Qua re?* Poddaní mali strach, že monarcha s prezývkou Narážač (*Țepeș*), ktorú mu (oprávnene) dali Turci, dá zlodeja bez milosti napichnúť na kôl. Čaša zostala na svojom mieste vedľa fontány až do Draculovej smrti. Panovník si nádobu istotne nevzal do hrobu, no dlhé prsty sa mohli realizovať až po jeho odchode na druhý svet.

Dajme si teraz dúšok z muzikálovej čaše Karla Svobodu. Prvé akordy patria prosbám a výkrikom zdesených dedinčanov, ktorí pred Draculovou drancujúcou armádou hľadajú útočisko v kláštore. Krutovládca kláštor napokon vyplieni a neodpustí si poznámku, že mnísi sa kúpu v omšovom víne. *Nota bene*, skonfiškované liturgické víno Dracula v závere prvého dejstva „spotrebuje“ na neviazaných orgiách na svojom dvore, počas ktorých dôjde k zavraždeniu jeho prvej obete...

Muzikálový mocnár s diablom v očiach trpí typickým Judášovým syndrómom bohatej Cirkvi, v ktorej vidí semenisko korupcie: „*To všechno kolem, tenhle přepych, jste vy, pánbíčkáři, nakradli!*“ Takéto a podobné jedovaté sliny plujú ústa, ktoré závidia aj oblohe dúhu, dažďu vlahu a žiarlia na Božiu velebnosť, aby mohli „slyšať“ sami pre seba pomínuteľné pozemské poklady namiesto nebeských! Olúpili by aj samého Krista, keby mohli, ako biblickí vojaci, ktorí si hodili kockou o Pánovo rúcho.

Skutočný Dracula bol oproti tomu veľmi zbožný. Zaútočiť na oltár, trón živého Boha, by sa nikdy neodvážil (obvinenie „*tys proti Bohu s mečem stál a kosil věřící i chrám*“ je súčasťou divadelného snového súdu nad Draculovým egom). Historický valašský suverén (predstava, že Dracula vládol v Transylvánii je ďalším rozšíreným omylom, v skutočnosti bol pánom rumunského Valaška) by nikdy nevydrancoval kláštor, naopak, mníšske oázy sám zakladal. Vlad III. je fundátorom minimálne piatich byzantských monastierov a jeho rod nechal počas stopäťdesiatich rokov svojej vlády postaviť bezmála päťdesiat pravoslávnych mníšskych obydľí! Najznámejším kláštorom založeným priamo obávaným Țepeșom je Comana v župe Giurgiu. Od roku 1461, odkedy sa datuje monastiersky „rodný list“ Comany, bol tento kláštor niekoľkokrát zničený, nie však Draculom, pokorne sa skláňajúcim pod mitrou orthodoxných vladykov.

V sedemdesiatych rokoch, keď spoločné hrdlo rumunského národa obrazne podrezávali ateistický kosák a kladivo, si Comana užila neželanú publicitu. Našlo sa tu telo šľachtica bez hlavy. Fanúšikovia draculovských mýtov prepadli nadšeniu, že by snáď mohlo patriť kniežaťu s povestou vampíra. Dávalo to logiku. Draculu pripravili o život osmanskí Turci, ktorí mu na bojisku stali hlavu, zakonzervovali ju do medu a ostentatívne ju poslali sultánovi. A ten ju v Konštantínopole *post mortem* napichol na kôl...

Comana by s domnelým hrobom údajného valašského tyrana mohla smelo konkurovať slávnejšiemu Snagovu, nad ktorým lovci senzácií dodnes krúžia ako havrany. Keď historik a priamy potomok draculovskej dynastie George Florescu nechal otvoriť kláštornú hrobku na Snagovskom jazere asi 45 km od Bukurešti, zostal sklamaný. V krypte ležali iba zvieracie kosti. Obďaleč sa síce našlo akési kniežacie telo, to však nemohlo patriť Draculovi. Malo hlavu...

Monastier na jazere Snagov – jedno z údajných miest Draculovho posledného odpočinku.

Zdroj: commons.wikimedia.org

Skupina talianskych expertov spolu s niekoľkými historikmi z univerzity v Talline však v roku 2014 vhodila do ideovej pivnice draculovského bádania novú rozbušku. Taliani šokovali kultúrnu obec hypotézou, že telo slávneho Rumuna odpočíva v renesančnom katolíckom kláštore Santa Maria La Nova v Neapole. Ako sa tam dostalo? Konvertoval vari východolatinský diktátor pod západnú tiaru svätého Petra? Draculovu rímskokatolícku orientáciu dosvedčil už v 15. storočí člen ruskej sekty judaizátorov alias židovstvujuščich Feodor Kuricyn. Súvisí očierňovacia kampaň vedená proti Draculovi už za jeho života najmä zo strany protestantských saských kupcov s jeho hlbokou katolíckou vierou? Dozviete sa v pokračovaní článku.

In fine ešte perlička. Draculovým bratrancom a druhom v zbrani proti Vysokej porte nebol nik iný, než moldavský suverén Štefan III. *cel Mare* (Veľký, *Magnus*), ktorého Rumunská pravoslávna cirkev v roku 1992 vyhlásila za svätého. Štefan udržiaval čulú korešpondenciu s pápežom Sixtom IV. a tento patriarcha Západu udelil orthodoxnému premožiteľovi mohamedánskych turbanov čestný titul *Athleta Christi*, zápasník Kristov.

A neoficiálny titul najúspešnejšieho českého muzikálu zasa patrí Draculovi. Majú muzikálové texty niečo spoločné s vesperálnym kresťanským lucernárom, či s byzantským obradom proklamácie cirkevných kliatob, anatém, na prvú pôstnu nedeľu? Prečo v muzikáli vystupujú nymfy a bol historický Dracula niekedy v Lučenci? Prečítate si nabudúce.

URL adresa článku: <http://christianitas.sk/muzikal-dracula-optikou-historie-a-kultury-prva-cast/>